

Lector: Nicoleta Arsenie
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura IDEEA EUROPEANĂ
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Original edition © Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

Romanian translation © Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

All rights reserved.

No part of this publication should be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

© Editura Ideea Europeană, pentru prezenta versiune

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Concepte-cheie din gândirea și cultura chineză / trad. din
lb. chineză și note de Paula Teodorescu. - București : Ideea
Europeană, 2020-
15 vol.
ISBN 978-606-594-716-0
Vol. 6. - 2022. - ISBN 978-606-594-914-0

I. Teodorescu, Paula (trad.)

008

Concepte-cheie din gândirea și cultura chineză

6

Traducere din limba chineză și note de
Paula Teodorescu

IDEEA
EUROPEANĂ
București, 2022

- 17 ài mín zhě qiáng 爱民者强
- 18 bái mǎ fēi mǎ 白马非马
- 19 bǎo mín 保民
- 20 bǎo mín ér wàng 保民而王
- 21 biémíng 别名
- 22 bīng qiáng ér wú yì zhě cán 兵强而无义者残
- 23 bù wàng bǎixìng zhī bìng 不忘百姓之病
- 24 cái 才
- 25 Chángzhōu cípài 常州词派
- 27 chuánqí 传奇
- 30 dàié 大节
- 31 dàshōushā 大收煞
- 32 dà xìn bù yuē 大信不约
- 33 dàytǒng 大一统
- 34 dìlǐ 地理
- 35 fǎ zhě suǒyǐ àimín yě 法者所以爱民也
- 36 fǎ zhě tiānzǐ suǒ yǔ tiānxià gōnggòng yě
法者天子所与天下公共也
- 37 fēnghuà 风化
- 39 gǎi yì bù gǎi jǐng 改邑不改井

- 40 gāngyì 剛毅
 41 gēxíngtǐ 歌行体
 42 Gōng'ānpài 公安派
 43 gōnggōngsī 公公私私
 44 gòngmíng 共名
 45 gǒu lì guójiā, bù qiú fùguì 苟利国家，不求富贵
 46 gǔ, ròu 骨、肉
 47 guǎyù 寡欲
 49 guótài-mín'ān 国泰民安
 50 guó wú yuàn mín yuē qiáng guó 国无怨民曰强国
 51 guó yǐ yì wéi lì 国以义为利
 52 hóngfàn 洪范
 53 huàn zài tǔbēng, bú zài wǎjiě 患在土崩不在瓦解
 55 jiāoxué-xiàngzhǎng 教学相长
 56 jǔxián-róngzhòng 举贤容众
 57 jūnzǐ yì yǐ wéi zhì 君子义以为质
 58 jūnzǐ zhījiāo 君子之交
 59 Kǒng-Yán zhī lè 孔颜之乐
 61 lì 力
 62 lì 丽
 63 mín wú xìn bù lì 民无信不立
 64 mùnè 木讷
 65 Qū-Sòng 屈宋
 66 rén 人
 67 rén fù tiān shù 人副天数
 69 rénzhe-wúdí 仁者无敌
 70 shàng xià tóng yù zhě shèng 上下同欲者胜
 71 shí shū zhī dào 识书之道
 72 shìyì-shìyì 世异事异
 74 shū zhě, sǎn yě 书者散也

- 75 shuǐmòhuà 水墨画
 76 shùn wú bù xíng, guǒ wú bù chè 顺无不行，果无不彻
 77 sùwèi ér xíng 素位而行
 78 tiānmìng-mícháng 天命靡常
 80 tiān rén gǎnyìng 天人感应
 81 tiānwén 天文
 82 tiānxià nǎi tiānxià zhī tiānxià 天下乃天下之天下
 83 wéibiān-sānjué 韦编三绝
 84 wèi jǐ zhī xué 为己之学
 85 wénrénhuà 文人画
 86 wénzhì 文质
 87 wòyóu 卧游
 88 wú yòng zhī yòng 无用之用
 89 Wú dài dāng fēng 吴带当风
 90 wǔxíng xiāng shēng 五行相生
 91 wǔxíng xiāng shèng 五行相胜
 92 wǔyīn 五音
 94 xí 习
 95 xìwén 戏文
 96 xiàngshù 象数
 97 xiǎojié 小节
 99 xiǎoshōushā 小收煞
 100 xiǎozhuàn 小篆
 101 xiě qì tú mào 写气图貌
 102 xíng qī yú wú xíng 刑期于无刑
 103 xíngshū 行书
 105 xìng sān pǐn 性三品
 106 xìng shàn è hùn 性善恶混
 107 xìng wú shàn wú è 性无善无恶

- 108 xiōngdì xì yú qiáng, wài yù qí wǔ
兄弟阋于墙，外御其侮
- 109 xiūjǐ-ānrén 修己安人
- 110 Yángzhōu bāguài 扬州八怪
- 111 yěwúyíxián 野无遗贤
- 112 yèluò-guīgēn 叶落归根
- 113 yīhuà 一画
- 115 yǐ guó wéi guó, yǐ tiānxià wéi tiānxià
以国为国，以天下为天下
- 116 yǐ xíng mèi dào 以形媚道
- 117 yǐ xíng qù xíng 以刑去刑
- 118 yǐ xíng xiě shén 以形写神
- 119 yìfǎ 义法
- 121 yīn 音
- 122 yōurén 优生
- 123 yù 欲
- 125 Yuánzájù 元杂剧
- 126 yuànběn 院本
- 127 zhàn fǎ bì běn yú zhèng shèng 战法必本于政胜
- 129 zhèngshēng 正声
- 130 zhèngtōng-rénhé 政通人和
- 131 zhūgōngdiào 诸宫调
- 132 zhuānyì-duōshī 转益多师
- 134 zūn bēi biǎn tiè 尊碑贬帖
- 137 Tabel de termeni și expresii
- 145 Tabel de periodizare a istoriei Chinei

ài mín zhě qiáng 爱民者强

Cei care-și iubesc poporul au putere

Doar țările care au grijă de popoarele lor pot fi considerate cu adevărat puternice. Când stabilesc și implementează politici și măsuri, conducătorii trebuie să se conformeze voinței poporului și să asigure nevoile de bază ale oamenilor, fiindcă doar așa pot câpăta încrederea și sprijinul lor, și se poate ajunge la unanimitate deplină. Acest concept este derivat din „dragostea pentru popor”, care constituie motorul unei națiuni puternice și prospere; este și o extensie sau o dezvoltare a conceptelor „poporul este temeliea statului” și „cel omenos îi iubește pe oameni”.

Fragment citat:

Statele care au grijă de popoarele lor sunt puternice, cele care nu au grijă sunt slabe. („Xunzi”, Yi bing – Sfaturi pentru soldați)

bái mǎ fēi mǎ 白马非马

Calul alb nu e cal

Aceasta este o propoziție importantă, formulată de cei din Școala Nominalistă; Gongsun Longzi (320?-250 î.Hr.) a discutat pe larg această propoziție. El credea că termenul **mǎ** desemna forma a ceea ce era denumit cal, pe când cuvântul **bái** era folosit pentru a indica culoarea albă. **Bái mǎ** indică în același timp și forma de cal și culoarea albă, adică numește ceva diferit de ceea ce indică cuvântul simplu, **mǎ** (cal). Scopul propoziției este să arate că numele **mǎ** nu poate indica în mod precis o anumită caracteristică a cailor, fie aceștia negri, galbeni sau albi. Pentru a numi cu precizie lucrurile, trebuie să se facă întâi o analiză, iar apoi să se stabilească o diferențiere minuțioasă între nume.

Fragmente citate:

Motivul pentru care sunt un om de văză este fiindcă am formulat propoziția *calul alb nu e cal*. („Gongsun Longzi”, Arhiva vestigiilor)

Gongsun Longzi a spus: „Caii se nasc cu culoare, ceea ce înseamnă că există cai albi. Dacă calul nu are culoare, atunci e doar cal și atât, de unde să fie alb? Astfel, albeața nu înseamnă cal. Calul alb înseamnă cal și albeață. Dar cal și albeață sunt totuna cu cal? De aceea spun eu că calul alb nu este cal”. („Gongsun Longzi”, Discurs despre calul alb)

bǎo mǐn 保民

Protejarea poporului

Termenul a apărut inițial în „Cartea documentelor”, în capitolul *Anunțul lui Kang*, și se referea la asigurarea unei vieți liniștite pentru popor. Anticii credeau că Mandatul Cerului stabilea cui revenea puterea supremă în lumea oamenilor. Acordarea și anularea Mandatului Cerului se realiza în conformitate cu principii prestabilite. Conducătorii virtuozii primeau Mandatul, iar cei care fără virtute pierdeau Mandatul. Cea mai importantă virtute pentru menținerea Mandatului era protejarea poporului, ceea ce însemna asigurarea unei vieți stabile pentru poporul pe care îl conduceau, căci asta arăta iubirea și grija conducătorului pentru oameni. **Bǎo mǐn** a constituit obiectivul central al guvernării în timpul Chinei antice.

Fragmente citate:

În plus, să se afle de la regii înțelepți ai Antichității și să se folosească metodelor lor pentru protejarea poporului. („Cartea documentelor”, Anunțul lui Kang)

[Regele Xuan din statul Qi] a spus: „Ce virtuți trebuie să posezi ca să fii pe drept rege? [Mengzi] a spus: „Dacă protejezi poporul, poți guverna în voie și nimeni nu-ți va sta în cale”. („Mengzi”, Regele Liang Hui – partea întâi)

bǎo mǐn ér wáng 保民而王

Poți să fii rege dacă ai în pază poporul

Dacă poate asigura un trai liniștit și fericit poporului, (regele) va putea unifica toate teritoriile. **Wáng** (rege) era cel care guverna peste un stat sau teritoriu. În contextul Chinei clasice, **wáng** nu desemna doar persoana care deținea poziția cea mai înaltă în stat, ci se referea și la persoana care înțelegea principiile fundamentale responsabile de armonia dintre cer, pământ și oameni și care se bucura de sprijinul întregului popor. **Bǎo mǐn** înseamnă a iubi și a avea grijă de popor, adică să-i ajute pe oamenii de rând să-și procure resursele necesare vieții, să le asigure acces la educație, astfel încât aceștia să trăiască și să muncească în condiții de pace și de stabilitate. **Bǎo mǐn** reprezintă principala preocupare a statului sau a guvernului și este o condiție necesară pentru câștigarea sprijinului popular; totodată, este și o sursă de legitimare a puterii. **Bǎo mǐn ér wáng** reprezintă întruchiparea concretă a conceptelor „poporul este temelia statului” și a „guvernării cu bunăvoință”.

Fragment citat:

[Regele Xuan din statul Qi] a spus: „Ce virtuți trebuie să posezi ca să fii pe drept rege? [Mengzi] a spus: „Dacă protejezi poporul, poți guverna în voie și nimeni nu-ți va sta în cale”. („Mengzi”, Regele Liang Hui – partea întâi)

biémíng 别名

Nume categoriale

Un nume categorial este folosit pentru a denumi un anumit lucru sau o anumită categorie. **Biémíng** a fost folosit de Xunzi (313? î.Hr. – 238 î. Hr.) în contrast cu „numele generale”. Numele sunt folosite pentru a denumi realități. Lucruri din aceeași categorie, fiecare cu trăsăturile sale unice, pot fi numite **biémíng**. Dacă în cadrul numelor categoriale există alte subcategorii speciale, pot fi folosite nume categoriale de nivel mai înalt pentru a le denumi. Și tot așa, prin deducție, până nu se mai pot diviza în categorii și mai mici. Un nume categorial care se referă la un lucru în mod generic poartă numele de „nume categorial cu sens larg”.

Fragment citat:

Uneori, oamenii doresc să se refere la categorii generale și atunci folosesc nume precum „pasăre” sau „animal”. Acestea sunt nume categoriale. Oamenii prin deducție ajung la un nume cu un sens categorial mai larg, apoi la altul cu sens și mai larg, până când nu mai există altul și atunci se opresc¹. („Xunzi. Calea guvernării ideale”, Corectarea numelor)

¹ Versiune preluată din „Xunzi. Calea guvernării ideale”, trad. Luminița Bălan, editura Polirom, 2004, p. 334.

bīng qiáng ér wú yì zhě cán 兵强而无义者残

O armată puternică, dar lipsită de echitate, este nimicitoare

O țară a cărei armată este puternică, dar lipsită de echitate, reprezintă o forță distructivă. **Yi** se referă la virtute și dreptate, iar **cán** la distrugere și dezastru. Încă din timpurile vechi, orice conducător de stat a dorit să dispună de un stat bogat și o armată puternică, dar peste acestea s-a suprapus un principiu nobil, respectiv echitatea sau **yì**. **Yi** reprezintă acel etalon spiritual al chinezilor care se ridică deasupra tuturor intereselor de ordin material. O armată puternică, dar care nu pune în aplicare principiile dreptății, nu poate aduce decât distrugere și suferință.

Fragment citat:

E primejdios să ai izbânzi, dar să nu ai parte de încredere; e nimicitor când o armată este puternică, dar lipsită de echitate. („Guanzi”, Despre cheltuieli extravagante)

bù wàng bǎixìng zhī bìng 不忘百姓之病

Să nu se uite nicicând suferințele poporului

Să nu fie date nicicând uitării suferințele și amărăciunile oamenilor de rând. Confucianiștii credeau că scopul guvernării era asigurarea unui trai tihnit și mulțumitor pentru popor, conducătorii trebuind să se preocupe constant de grijile și problemele oamenilor și să găsească metode prin care să-i ferească de ele. Acest dicton întruchipează pe deplin principiul confucianist al guvernării cu bunăvoință, spiritul umanist chinez și responsabilitatea celor cu aspirații înalte care lucrează pentru bunăstarea poporului. Fan Zhongyan (989-1052) din dinastia Song a cuprins foarte bine acest spirit în lucrarea sa „Însemnări de la Pagoda Yueyang”, unde a spus: „Să te îngrijești înaintea tuturor, dar să te bucuri abia după ce toți ceilalți s-au bucurat”.

Fragment citat:

Trupul poate fi vătămat, dar aspirațiile nicicând să nu se piardă; chiar dacă se află în primejdie, tot să fie cu grijă la împlinirea năzuințelor și să nu uite nicicând să ușureze greutățile oamenilor de rând. („Însemnări despre rituri”, Conduita cărturarilor)

Talent; Abilitate

Cái sau „talent”, „abilitate”, „calitate” conține două implicații semantice: 1. abilitatea oamenilor de a răspunde sau de a se ocupa de lucruri. În ceea ce privește acest sens, trebuie spus că **cái** variază de la persoană la persoană: un om poate să aibă un singur talent sau să nu aibă deloc; unii oameni au parte de mai multe talente, în timp ce alții posedă un singur talent special. 2. se referă la calitățile înnăscute ale unui om, în acest caz, **cái** fiind mai aproape sau chiar identic la nivel de sens cu conceptul de fire naturală, *xìng* 性. La fel cum există înțelegeri diferite asupra firii naturale, tot așa, și opiniile despre caracterul bun sau rău al unui talent sunt diferite.

Fragmente citate:

Zhong Gong, dregător la Curtea familiei Ji, întreabă în ce constă arta de a guverna.

Maestrul răspunde: „Întâi hotărâști ce însărcinare are de îndeplinit fiecare, treci cu vederea greșelile mici, îi încurajezi pe cei ce se vădesc merituoși și în rang îi ridici”¹. („Analecte”, Zi lu – Despre calea acțiunii)

¹ Versiune de traducere preluată din „Analecte”, trad. Florentina Vișan, editura Humanitas, 1995, p. 211-212.

Mengzi spune: „În anii cu rod mult, oamenii tineri înfloresc mai multe fapte bune; în anii cu dezastre naturale, tinerii săvârșesc mai multe fărâdelegi. Asta nu înseamnă că au firi diferite, ci că duritatea vremurilor le pătrunde în inimi și-i face să piardă intențiile bune”. („Mengzi”, Gaozi – partea întâi)

Chángzhōu cípài 常州词派

Școala Changzhou de comentarii

Acest termen denumește cea mai influentă școală de critică asupra poemelor *cí* din perioada de mijloc a dinastiei Qing. A fost denumită după locul de baștină al liderului său, Zhang Huiyan (1761-1802), respectiv Changzhou. „Selecțiuni din poeme *cí*”, antologată de Zhang Huiyan, descriu *cí*-urile drept continuatoare ale tradiției comparațiilor, asocierilor, cântecelor și imnurilor (din „Cartea poemelor”), subliniind calități precum: „profunditatea, frumusețea, amploarea și mărginirea” sau estetica „conținutului emoțional bogat, exprimat într-o limbă concisă”. Prin această antologie a fost ridicat statutul poeziei *cí* în cadrul literaturii chineze. Ulterior, Zhou Ji (1781-1839) a continuat să dezvolte teoria lui Zhang Huiyan și a realizat la rândul său o antologie de poeme *cí*, „Selecțiuni din patru mari poeți de *cí* din dinastia Song”. Acesta a propus

numeroase teorii, dintre care enumerăm: „melanjul” și „trimiteră în figură”. Aceasta din urmă prevedea că un poet debutant trebuia să-și încredințeze gândurile imaginilor artistice pentru a înălța conținutul simbolic al operei sale și pentru a stimula imaginația artistică a cititorilor. Însă nu se cuvenea ca poeții consacrați să se lase limitați de tehnica „încredințării” imaginilor, ci erau mai degrabă datori să genereze o contopire fără cusur a vorbelor și emoțiilor. Tan Xian (1832-1901), Chen Tinghuo (1853-1892) și Kuang Zhouyi (1859-1926) reprezintă a treia generație din Școala Changzhou de comentarii pentru poezia *cí*. Operele lor reprezentative, „Discuțiile lui Fu Tang despre *cí*”, „Discuții despre *cí* din Studioul Ploaia Albă”, „Comentariile lui Hui Feng despre *cí*”, au dezvoltat și mai mult tehnicile de scriere și critică a poeziei în metru regulat *cí*. La nivel teoretic, cea mai importantă contribuție a Școlii Changzhou a fost expunerea valorii filosofice a *cí*-urilor, precum și abilitatea lor de a exprima aspirațiile poeților; aceasta a transformat poezia *cí* într-un gen important din cadrul poeziei chineze clasice.

Fragmente citate:

La nivel tehnic, *cí*-urile pălesc. Dar dacă ne uităm la traseul lor istoric, *cí*-uri sunt și în dinastia Song de Nord și în Song de Sud, ceea ce înseamnă că, în circumstanțele de astăzi, se cuvine să fie două școli principale: Școala Changzhou (în Jiangsu) și Școala Zhejiang. Zhang Huiyan și Yun Jing vin din aceeași regiune ca mine, au deschis

drumuri noi pentru scrierea de *cí*-uri, ținând seama de stilurile din „Cartea poemelor” și „Tristețea despărțirii” (a lui Qu Yuan). Așadar, poemele *cí* au recuperat savoarea artistică a poeziei lui Wen Tingyun, Wei Zhuang, Zhou Bangyan și Xin Qiji. Astfel, au răsărit numeroși scriitori de *cí*-uri. Cei mai buni au fost selectați în antologia lui Dong Shixi. (Zhou Ji, Prefața autorului la „Colecția de *cí*-uri din Pavilionul Chunshen”)

„Dialectica poemelor *cí*” a lui Zhou Ji este o operă rafinată. Prin aceasta a pus capăt numeroaselor confuzii existente și a arătat originea și evoluția *cí*-urilor. Comentariile sale din „Comentarii despre patru poeți din dinastia Song” au adus lumină peste lumea poemelor *cí* precum un felinar în noapte. (Zhu Zumou, „Wang Jiangnan”)

chuánqí 传奇

Povestiri fantastice

În calitate de concept literar conține trei sensuri: 1. Se referă la un gen literar din dinastiile Tang și Song, un tip de povestire scurtă despre care se crede că ar fi evoluat din istorisirile stranii apărute în timpul Celor Șase Dinastii; spre deosebire de istorisirile stranii, **chuánqí** și-au extins tematica, ajungând să descrie viața socială și varietatea relațiilor interumane. **Chuán** înseamnă „legendă”, pe când **qí** înseamnă „straniu, ciudat”. Sensul inițial trimitea